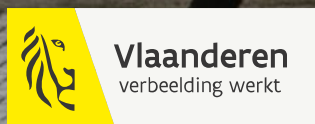
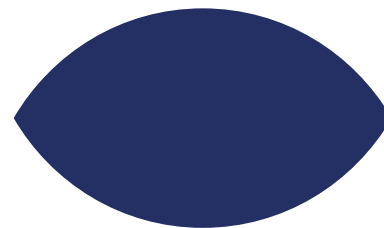

MAARTEN VAN ALSTEIN & MARJAN VERPLANCKE

Conflicten en polarisatie in scholen

Een handreiking voor
lokale besturen

Colofon

Deze publicatie is het resultaat van een tweedaagse Hackathon op 28 en 29 november 2024 georganiseerd door het Hannah Arendt Instituut in het kader van het project PolarProf, ondersteund door de Vlaamse Overheid.

Hannah Arendt Instituut

Het Hannah Arendt Instituut wil meewerken aan een stabiele samenleving waarin iedereen zich betrokken voelt. We maken wetenschappelijke kennis over burgerschap, stedelijkheid en diversiteit toegankelijk voor beleidsmakers, professionals en burgers. Samen gaan we op zoek naar werkbare oplossingen die een positieve impact hebben op het samenleven.

hannah-arendt.institute

PolarProf

PolarProf is een vierjarig leer- en uitwisselingstraject (2021-25) voor medewerkers van lokale besturen, met als doel hen te versterken en ondersteunen in hun aanpak van polarisatie, desinformatie en haatspraak. De Vlaamse Regering kende het Hannah Arendt Instituut hiervoor een projectsubsidie toe in het kader van hun actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en polarisatie.

arendt-academy.be/polarprof

Maarten Van Alstein is senior onderzoeker bij het Vlaams Vredesinstituut. Marjan Verplancke is coördinator vorming bij het Hannah Arendt Instituut.

Grote dank aan

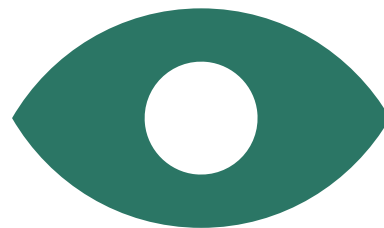
Sofie Scholiers (projectleider radicalisering groepsgerichte aanpak stad Antwerpen), Stefanie Van Brussel (leerkracht geschiedenis Atheneum Antwerpen), Jurgen Viaene (pedagogisch begeleider Katholiek Onderwijs Vlaanderen), Nore Noyens (deskundige polarisering en extremisme stad Sint Niklaas), Griet De Kimpe (coördinerend directeur scholengemeenschap Dilbeek-Ternat), Chris Wyns (voorzitter scholengroep Sint Goedele Brussel en opleider Hannah Arendt Instituut), Laura Leroux (preventiewerker stad Aalst), Marjan Verplancke (coördinator vorming Hannah Arendt Instituut), Len Dejaegher (consulent (de)radicalisering en polarisatie stad Roeselare), Dorien Schraepen (deskundige samenleven stad Beringen), An Geebelen (deskundige diversiteit en gelijke kansen stad Lommel), Ann Van Dyck (programma-leider actief burgerschap stad Antwerpen), Messa Zaouali

(expert Agentschap Integratie en Inburgering), Karen Vermeir (deskundige welzijn gemeente Ternat), Liselotte David (coördinator polarisatie stad Oostende), Funda Tazdan (stagiaire Hannah Arendt Instituut), Evy D'Haeseleer (consulent integrale veiligheid gemeente Dilbeek), Mieke Quintens (diversiteitsdeskundige gemeente Maasmechelen)

voor hun waardevolle inbreng tijdens de hackaton.

Dankjewel aan Veerle Delembert (Arktos vzw) voor het spoor van Deklerocks preventiepiramide.

Dankjewel aan Liselotte Van Rooy voor de eindredactie.

Inhoud

INLEIDING	4
1. ALLES BEGINT BIJ EEN VISIE RICHTINGWIJZERS VOOR LOKAAL BELEID	8
Richtingwijzer 1	
Ontwikkel een visie op meerstemmigheid, conflict en polarisatie.....	8
Richtingwijzer 2	
Hanteer een schoolbrede benadering	10
Richtingwijzer 3	
Bepaal acties en maatregelen op basis van de preventiepiramide	14
What's in it for you?	18
 2. HANDELEN IN DE PRAKTIJK SCHOLEN ONDERSTEUNEN IN DE AANPAK VAN CONFLICT EN POLARISATIE	 22
1 Eerste hulp bij incidenten	23
1.1 Aanspreek- en meldingspunten	23
1.2 Concrete actieschema's	24
2 Preventie van problematische conflicten en polarisatie	28
2.1 Wel- of niet-probleemgericht.....	28
2.2 Probleemgerichte preventie.....	28
2.3 Preventieve acties gericht op versterken open schoolklimaat.....	31
3 Werken aan meerstemmige en geweldloze scholen	36
 BESLUIT HET BELANG VAN LOKAAL BELEID	 41

Help ... conflict op school!

Wat kan een lokaal bestuur doen?

De spanningen en conflicten die de huidige samenleving en internationale politiek beheersen, kunnen op elk moment ook de kop opsteken in scholen in onze steden en gemeenten. Thema's als gender beroeren bijvoorbeeld de gemoeden van veel leerlingen. Internationale conflicten zoals het Israëlisch-Palestijnse en de dreiging van een nucleaire oorlog kunnen angst, verontwaardiging of boosheid oproepen. Wanneer controversiële thema's ter sprake komen in de klas, kunnen leerkrachten weerstand ervaren, of worden discussies plots veel heftiger dan verwacht.

De afgelopen jaren werden tal van initiatieven en projecten opgestart om leerkrachten te ondersteunen om in het oog van de storm stand te houden en op een constructieve manier te blijven lesgeven, ook over polariserende kwesties. Een specifieke vraag daarbij is hoe lokale besturen de scholen in hun stad of gemeente kunnen ondersteunen om met conflicten en polarisatie om te gaan.

Lokale besturen kunnen dit vraagstuk op twee manieren op de radar krijgen.

1. In een eerste scenario vragen scholen lokale besturen om advies, een interventie, een vorming of een projectsubsidie naar aanleiding van opkomende spanningen of acute incidenten.
2. Een tweede scenario is dat er binnen het lokaal bestuur – bij de politiek mandatarissen of binnen de lokale administratie – de behoefte leeft om een beleid te ontwikkelen dat de scholen in de gemeente ondersteunt in het constructief omgaan met of het voorkomen van heftige conflicten en polarisatie.

Hoe kunnen lokale besturen op deze vragen en behoeften inspelen? Dat was het onderwerp van een *hackathon* die het Hannah Arendt Instituut op 28 en 29 november 2024 organiseerde in het kader van het project PolarProf. De term *hackathon* komt oorspronkelijk uit de ICT-wereld en is een samenstelling van 'hacken' en 'marathon'. Tijdens een hackathon komt een zorgvuldig geselecteerde groep mensen bij elkaar om binnen een beperkte tijdsperiode innovatieve oplossingen te bedenken voor een bepaald probleem. Voor de hackathon 'polarisatie op school beleidsmatig aanpakken' kwam een twintigtal mensen samen: vooral ambtenaren van lokale besturen die zich met onderwijs bezighouden, maar ook enkele leerkrachten, directieleden en onderzoekers. Deze handreiking bundelt de inzichten van deze twee dagen.

Als eerste stap verkenden de deelnemers waar lokale besturen vooral behoefte aan hebben indien ze scholen in hun stad of gemeente willen ondersteunen en welke obstakels en problemen ze hierbij ervaren.

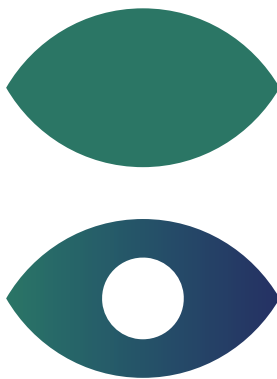
Wat hebben lokale besturen nodig?

Volgens de deelnemers leven bij lokale besturen vooral de volgende soort vragen en uitdagingen:

- Momenteel is de communicatie tussen lokale besturen en scholen vaak **weinig uniform**, zodat de gekozen benaderingen en beleidsmaatregelen verschillen van school tot school.
- De meeste scholen erkennen het belang van werken rond conflict en polarisatie, maar het ontbreekt hen vaak aan **tijd en middelen** om dit thema op een structurele manier aan te pakken en in het schoolbeleid te verankeren.
- Binnen lokale besturen bestaat bovendien onduidelijkheid over de precieze taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden die ze met betrekking tot deze problematiek kunnen opnemen. Hoewel de deelnemers van mening waren dat het essentieel is dat lokale besturen de scholen in hun gemeente ondersteunen, vinden ze het ook noodzakelijk om **duidelijk af te bakenen** tot waar hun rol reikt en waar de verantwoordelijkheid van de school begint.
- Net als beleid ten aanzien van andere onderwijsthema's, is het ook hier cruciaal om te werken binnen de **bestaande grondwettelijke en bestuurlijke kaders**, zoals die onder meer door de pedagogische vrijheid van onderwijs worden bepaald.

Vanuit deze uitdagingen, zagen de deelnemers twee zaken waar ze behoefte aan hebben:

- Kennis van concrete technieken en strategieën om met acute incidenten om te gaan, zodat ze scholen op een doelgerichte manier kunnen adviseren. Deze kennis moet op korte termijn ingezet kunnen worden, met name wanneer conflicten en polarisatie uit de hand lopen.
- Denkkaders en handelingsschema's om een breder ondersteuningsbeleid te ontwikkelen, in het licht van het idee dat je rond dit thema best niet alleen curatief maar ook preventief werkt. Tijdens de hackaton werden daarom kaders en schema's zoals de schoolbrede benadering en de preventiepiramide onderzocht.

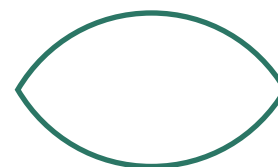
Opzet van de handreiking

Deze handreiking wil concrete antwoorden bieden op de behoeften van jouw lokaal bestuur. We reiken wetenschappelijk onderbouwde denkkaders en handelingsschema's aan waarmee jullie scholen op een gestructureerde en effectieve manier kunnen ondersteunen.

Een belangrijk aandachtspunt daarbij: welke concrete acties en maatregelen haalbaar zijn zal altijd afhangen van de lokale context, niet in het minst van de grootte en de slagkracht van je lokaal bestuur. Dat zal je dus zelf moeten inschatten. Deze handreiking is niet bedoeld als een draaiboek dat integraal uitgevoerd moet worden, maar reikt wel concrete inspiratie en ideeën voor de beleidspraktijk aan, waaruit je, naargelang jouw specifieke situatie, kan kiezen.

In het eerste deel bespreken we enkele inzichten, actieschema's en denkkaders uit de literatuur die tijdens de hackathon onderzocht en besproken werden, zoals de schoolbrede benadering en de preventiepiramide van Johan Deklerck.

Ten tweede presenteren we de resultaten van de collectieve denkoefeningen tijdens de hackaton. De deelnemers zochten naar antwoorden op de vraag hoe lokale besturen de scholen in hun stad of gemeente op een concrete en effectieve manier kunnen ondersteunen bij het omgaan met conflicten en polarisatie. De zoektocht naar passende beleidsacties en -maatregelen werd gestructureerd op basis van de preventiepiramide. In deel 2 van deze handreiking presenteren we concrete beleidsacties en -maatregelen die lokale besturen kunnen inzetten om scholen in hun stad of gemeente te ondersteunen.

I. Alles begint bij een visie

Richtingwijzers voor lokaal beleid

Om het beleid richting te geven, is het zinvol om een gedragen visie te ontwikkelen over de betekenis van meerstemmigheid, conflict en polarisatie. Deze visie vormt de basis van alle concrete beleidsacties en -maatregelen en werk je dus best expliciet uit. In dit deel suggereren we enkele richtingwijzers voor het uitwerken van zo'n visie.

Richtingwijzer 1

Ontwikkel een visie op meerstemmigheid, conflict en polarisatie

Om onderbouwde en effectieve beleidsmaatregelen te ontwikkelen, is het altijd zinvol in kaart te brengen wat de precieze doelgroepen, doelstellingen en meest passende acties zijn om een antwoord te bieden op een bepaald probleem. Dat is echter niet voldoende. Cruciaal is ook dat het beleid voortbouwt op een expliciete en gedragen visie over hoe men met conflict en polarisatie wil omgaan.

Onze suggestie is dat zo'n visie op conflict en polarisatie in een democratische samenleving best vertrekt van **de waarde van meerstemmigheid en pluraliteit**. In een open en vrije samenleving, ook op lokaal niveau én op school, leeft onvermijdelijk een grote rijkdom aan verschillende meningen en wereldbeelden. Die meerstemmigheid is een grote kracht. Maar ze kan ook uitdagend zijn. Want meerstemmigheid gaat steeds gepaard met de mogelijkheid van conflict en polarisatie. Wanneer mensen van mening verschillen, bestaat de kans dat ze botsen (conflict) of uit elkaar groeien (polarisatie).¹ Deze visie op meerstemmigheid, conflict en polarisatie wordt ook uitgedragen door de Vlaamse onderwijsdoelen voor het secundair onderwijs. Zo verwachten de eindtermen burgerschap voor de tweede en de derde graad dat leerlingen kunnen toelichten hoe verschillende vormen van diversiteit zowel verrijkend als uitdagend kunnen zijn voor het samenleven. Met de uitdagingen van diversiteit worden zaken bedoeld als "meningsverschillen, verschillende belangen, verschillende referentiekaders van waaruit men denkt en handelt, risico van groepsdenken en uitsluiting."²

¹ Voor een omstandige uiteenzetting over de definities van conflict en polarisatie, zie M. Van Alstein (2021), *Conflict, polarisatie en vrede. Geweldloos omgaan met spanningen en tegenstellingen*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

² M. Van Alstein (2023), *Leren over oorlog, conflict en vrede. Gids voor de praktijk*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

Vervolgens is het raadzaam om goed na te denken over **de betekenis van conflict en polarisatie**. In de conflictstudies wordt beklemtoond dat conflicten en polarisatie, hoe ontwrichtend en pijnlijk ze ook kunnen zijn, normaal en onvermijdelijk zijn in menselijke relaties. Ze zijn als zuurstof, zo heeft vredesonderzoeker Kathy Bickmore ooit geschreven: een wezenlijk en onontkoombaar element van het leven – en tegelijk explosief.³ Vandaag hebben veel mensen misschien het gevoel dat politieke tegenstellingen en spanningen harder en bitser worden. Dat maakt dat we soms vooral dat tweede kenmerk zien, het ontvlambare karakter van conflict. Maar de zuurstofmetafoor maakt duidelijk dat conflicten en polarisatie bij de menselijke conditie horen. Wie met anderen samenwerkt of samenleeft, zal van tijd tot tijd met conflicten geconfronteerd worden. Dat is onvermijdelijk. Of conflicten in ons gezicht ontploffen of ze constructief blijven, hangt in sterke mate af van de manier waarop we ermee omgaan.

Om op een constructieve manier om te gaan met conflicten en polarisatie is het goed voor ogen te houden dat er bij tegenstellingen en spanningen vaak meer in het spel is dan een discussie of een botsing over een bepaalde kwestie. Achterliggend kan het gaan over hoe mensen de kwaliteit van relaties ervaren, welke verwachtingen ze koesteren en of die al dan niet gefrustreerd zijn geraakt, over de identiteit van individuen en groepen, over gevoelens van eigenwaarde en – belangrijk – over machtsrelaties. Dat geldt ook wanneer leerkrachten en leerlingen met elkaar botsen of uit elkaar groeien als bepaalde politieke kwesties ter sprake komen. Maar als we erin slagen om de motieven, belangen en behoeften te peilen die achter het conflict en de polarisatie liggen, creëren we mogelijkheden om er op een positieve manier mee om te gaan.

En als dat lukt, kunnen conflicten en polarisatie ook leiden tot een verbetering van menselijke relaties of tot sociale veranderingen. Tal van maatschappelijke veranderingen zijn gepaard gegaan met conflicten en polarisatie. Doordat we deze spanningen en tegenstellingen als democratische samenleving goed gehanteerd hebben, zijn deze veranderingen gewelddoos verlopen. Voor een democratische samenleving is het dus belangrijk dat we conflicten en polarisatie niet zomaar negeren of onderdrukken, maar dat we ze op een constructieve manier hanteren. Dat geldt ook voor spanningen en tegenstellingen in lokale contexten en in scholen.⁴

³ K. Bickmore (2007), 'Taking Risks, Building Peace: Teaching Conflict Strategies and Skills to Students Aged 6 to 16+', in: H. Claire en C. Holden (red.), *The Challenge of Teaching Controversial Issues*, Trentham Books, p. 138.

⁴ Een verdere uitdieping van deze visie is te vinden in M. Van Alstein (2021), *Conflict, polarisatie en vrede. Gewelddoos omgaan met spanningen en tegenstellingen*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut. Specifiek voor spanningen en tegenstellingen in de onderwijscontext zie Van Alstein, M. (2023), 'Klassenstrijd. Vaardig omgaan met conflict en polarisatie in de klas', *Welwijs*, 34(1), p. 25-28.

Richtingwijzer 2

Hanteer een schoolbrede benadering

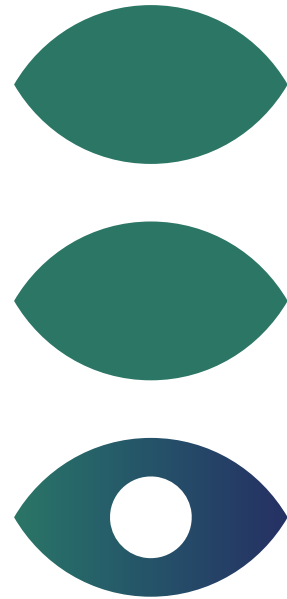
Wat houdt een schoolbrede benadering precies in? En waarom zou het zinvol zijn om voor die benadering te kiezen wanneer je vanuit het lokaal bestuur scholen in je gemeente of stad wil ondersteunen bij het werken rond conflicten en polarisatie?

Schoolbreed werken rond bepaalde thema's of problemen zoals zorg, welzijn, veiligheid, pestgedrag of conflict en polarisatie houdt in dat je vraagstukken of problematieken niet geïsoleerd aanpakt. Naast het zoeken naar adequate manieren om met concrete incidenten of gedragingen van leerlingen om te gaan, probeer je steeds ook beleid te ontwikkelen dat aandacht heeft voor het omvattende schoolklimaat. Dat betekent dat je werkt op het complexe geheel van normen en waarden, les- en leerpraktijken, interpersoonlijke relaties en organisatorische structuren die dat schoolklimaat bepalen. De schoolleiding heeft in dit alles een sleutelrol te spelen. Als lokaal bestuur kan je daar op inspelen door niet alleen leerkrachten te ondersteunen, maar je beleid ook actief te richten op directie- en pedagogische begeleidingsteams.

Wat de aanpak van conflicten en polarisatie betreft, betekent deze schoolbrede aanpak dat je niet alleen intervenieert wanneer de spanningen en tegenstellingen problematisch of schadelijk worden. Wanneer, kortom, het conflict of de polarisatie overkookt en tot botsingen en mogelijk zelfs tot geweld leidt. Om op een constructieve manier te werken rond meningsverschillen en om schadelijke spanningen proactief te voorkomen, is het zinvol om een langetermijnbeleid te ontwikkelen rond meerstemmigheid, conflict en polarisatie. Scholen kunnen deze schoolbrede benadering in de praktijk realiseren door in hun pedagogische visie aandacht te besteden aan meerstemmigheid, conflict en polarisatie; door te werken aan een curriculum, een lespraktijk én een schoolcultuur (het samenspel van waarden, normen, rituelen) waarin meerstemmigheid en pluraliteit centraal staan; te werken aan leerlingenparticipatie rond deze thema's; en samenwerkingen op te bouwen tussen de school, de buurt en het lokaal bestuur.

Belangrijk in een schoolbrede benadering is dat je duurzaam en op de lange termijn werkt. Aandacht voor het thema wordt best verankerd in het schoolbeleid. Programma's worden bij voorkeur vorm gegeven in meerjarige trajecten. Dit alles veronderstelt dat de school er voldoende tijd, ondersteuning en middelen voor kan vrijmaken. Ook hier kan je als lokaal bestuur beleid voor ontwikkelen. Belangrijk is ook het draagvlak voor het schoolbreed werken rond een bepaald thema in het hele schoolteam. Op een positieve manier omgaan met meerstemmigheid en meningsverschillen, en doortastend optreden bij conflicten en polarisatie die uit de hand dreigen te lopen, is een zaak waarin alle personeelsleden een rol spelen, van leerkrachten en pedagogisch begeleiders tot administratief en ondersteunend personeel en directie. Dat is een reden waarom trainingen en vormingen soms best in teamverband georganiseerd kunnen worden. Het schoolteam kan zo uitgroeien tot een leergemeenschap.

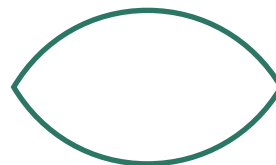
Op pedagogisch en didactisch vlak impliceert een schoolbrede benadering van conflict en polarisatie een aantal zaken. Kennisoverdracht en -opbouw blijft ten eerste cruciaal, bijvoorbeeld leren over hoe er over bepaalde thema's heel verschillende meningen bestaan en dat je politieke vraagstukken steeds vanuit uiteenlopende perspectieven kan bekijken. Maar omgaan met meerstemmigheid en meningsverschillen vraagt meer dan lessen waarin vooral kennis overgedragen wordt. Het vergt ook werken aan de houdingen en attitudes, en het ontwikkelen en versterken van specifieke vaardigheden, zowel bij leerkrachten als bij leerlingen.

Niet vanzelfsprekend, maar wel veelbelovend

In de praktijk botst een schoolbrede benadering op tal van obstakels en uitdagingen. Directieleden, leerkrachten en medewerkers van de school kunnen om tal van redenen terughoudend of zelfs afkerig staan ten aanzien van schoolbreed werken. Soms kan het bestaande schoolklimaat samenwerking in teamverband in de weg staan. De effecten van een schoolbrede benadering zijn ook niet altijd onmiddellijk waarneembaar. Vaak loont deze aanpak pas op middellange of lange termijn. In situaties waar de potjes overkoken, heb je vaak de neiging om vooral op het blussen van brandjes te focussen, en niet op het ontwikkelen van preventief beleid dat het probleem in de diepte kan aanpakken.

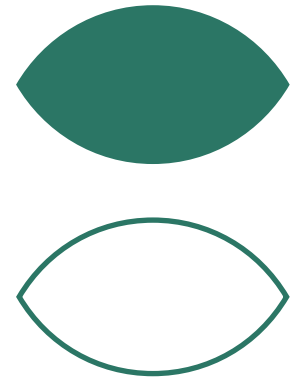
Ondanks deze drempels en obstakels zijn er voldoende redenen om voor een schoolbrede benadering te kiezen, of vanuit het lokaal bestuur beleid te ontwikkelen dat van deze aanpak vertrekt. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat een open en positief schoolklimaat niet alleen samenhangt met goede schoolprestaties, maar ook met een doeltreffend preventiebeleid. In een open schoolklimaat hebben initiatieven met betrekking tot burgerschap en conflicthantering meer kans om succesvol te zijn. Leerlingen maken zich de waarden en vaardigheden van democratisch burgerschap beter eigen in een schoolsetting die democratisch en vreedzaam is, en waar ze gestimuleerd worden hun meningen te uiten en te bediscussiëren. Dit alles suggereert dat burgerschaps- en vredeseducatie alleen maar te winnen heeft wanneer programma's rekening houden met het bredere schoolklimaat, en eventueel ook inzetten op het hervormen van dat klimaat. De doeltreffendheid van projecten blijkt hoger te zijn wanneer de directie actief meewerkt en steun verleent; wanneer er betrokkenheid en inzet is van een goed functionerend team van leerkrachten; en wanneer de doelstellingen van het programma stroken met en passen in het bredere pedagogische project van de school en de eindtermen.⁵

⁵ B. Spruyt e.a. (2015), *Kan je vrede leren? Effectiviteitsonderzoek en vredeseducatie: een literatuurstudie*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

Verschillende onderwijsaanbieders in Vlaanderen hebben een schoolbrede benadering al opgenomen in hun beleid, wat de drempel voor implementatie kan verlagen. Het Katholiek Onderwijs Vlaanderen beklemtoont in zijn traject rond 'inspirerend burgerschap' bijvoorbeeld dat "alle handen en hoofden in de school nodig" zijn om succesvol te werken rond burgerschapseducatie:

“Met je hele schoolteam inzetten op een verbindend schoolklimaat werkt preventief. Naast lesgeven, zet je bewust in op het werken aan de sfeer en de relaties in de klas. Leerlingen, ouders, personeel worden niet losgelaten in een verbindende school. Ook niet wanneer het fout loopt. Of het nu gaat over moeilijk te begrijpen gedrag of een zwaar conflict, de verbindende school benadert conflicten steeds herstelgericht.”⁶

Ook het Gemeenschapsonderwijs kijkt burgerschapseducatie door een schoolbrede bril. Het GO! ontwikkelde bijvoorbeeld een leerlijn rond actief burgerschap als “ondersteuningsinstrument voor een schoolbrede burgerschapswerking”. Het vak ‘actief burgerschap’ dat binnen dit traject wordt uitgewerkt, wordt niet gezien “als losstaand en vrijblijvend”, maar wordt opgevat “als een schoolproject waarbij overleg en interactie met andere vakken noodzakelijk zijn”.⁷

⁶ [Vademecum: verbindend schoolklimaat](#).

⁷ S. Gellens & L. Vernailen (2017), ‘Interlevensbeschouwelijke dialoog. De leerlijn actief burgerschap secundair onderwijs als ondersteuningsinstrument voor schoolbrede burgerschapswerking in het GO!’, *Impuls*, 47(4), p. 187-196.

Schoolbreed werken zit tot slot ook in de filosofie van de Vlaamse onderwijsdoelen voor het secundair onderwijs verweven. De eindtermen burgerschapsvorming, waarin werken rond meerstemmigheid en dialoog een belangrijke plaats innemen, zijn niet vakgebonden. Scholen kunnen ze ook op een transversale manier implementeren. De link met een schoolbrede benadering ligt hier voor de hand. Hoewel deze transversale insteek van de eindtermen in de praktijk een stevige uitdaging oplevert, biedt deze manier van werken, zoals we hierboven gezien hebben, ook tal van kansen.

Schokbestendige scholen

Hierboven schreven we dat er bij conflicten en polarisatie doorgaans meer in het spel is dan wat we op het ogenblik van het uiteenlopen van visies of van een botsing kunnen waarnemen. De echte conflictenergie zit vaak veel dieper. Daar gaat het over hoe mensen de kwaliteit van relaties ervaren, welke verwachtingen ze koesteren en of die al dan niet gefrustreerd zijn geraakt, over de identiteit van individuen en groepen, over gevoelens van eigenwaarde en over machtsrelaties.

Om conflicten en polarisatie op een doortastende manier te hanteren, óf om schadelijke tegenstellingen en spanningen te voorkomen, moeten we dan ook rekening houden met de conflictenergie die zich onder de oppervlakte bevindt. Dat betekent dat we onze blik verleggen van de episode naar het epicentrum van het conflict. Want daar zit de energie. Aardbevingen ontstaan wanneer aardplaten diep in de grond tegen elkaar aan schuren. Zo ontstaan krachten die de aarde doen beven, gebouwen omverwerpen en tsunami's veroorzaken. We kunnen deze metafoor doortrekken naar een brede schoolbenadering. Wie in aardbevingsgevoelig gebied woont, bouwt een schokbestendig huis. Dat zijn geen rigide bouwconstructies. Het zijn gebouwen die kunnen meebewegen. In die zin kan je een schoolbrede benadering beschouwen als het bouwen van een schokbestendige school. In scholen is gegarandeerd de politieke en maatschappelijke conflictenergie aanwezig die de samenleving buiten kenmerkt. Op elk moment kunnen die conflictkrachten de school doen beven.

Om daar op een doeltreffende manier op in te spelen heb je dan twee zaken nodig:

- Ten eerste de capaciteit om in crisissituaties, wanneer conflicten en polarisatie op een schadelijke manier tot een explosie leiden, doortastend op te treden.
- En ten tweede een preventieve aanpak die de school zo schokbestendig mogelijk maakt: flexibel om op een positieve manier met meerstemmigheid en meningsverschillen om te gaan, en weerbaar om met acute tegenstellingen en spanningen om te gaan.

Richtingwijzer 3

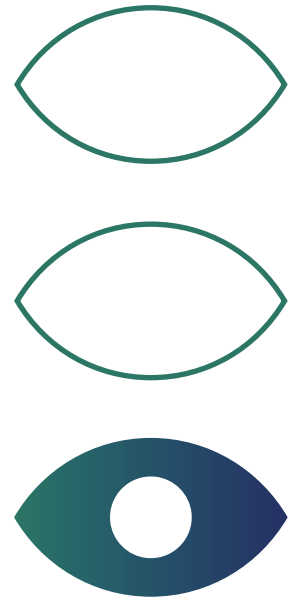
Bepaal acties en maatregelen op basis van de preventiepiramide

Deze schoolbrede manier van aanpakken van problemen sluit nauw aan bij het preventief werken zoals dat door criminoloog Johan Deklerck wordt uitgewerkt in zijn preventiepiramide.

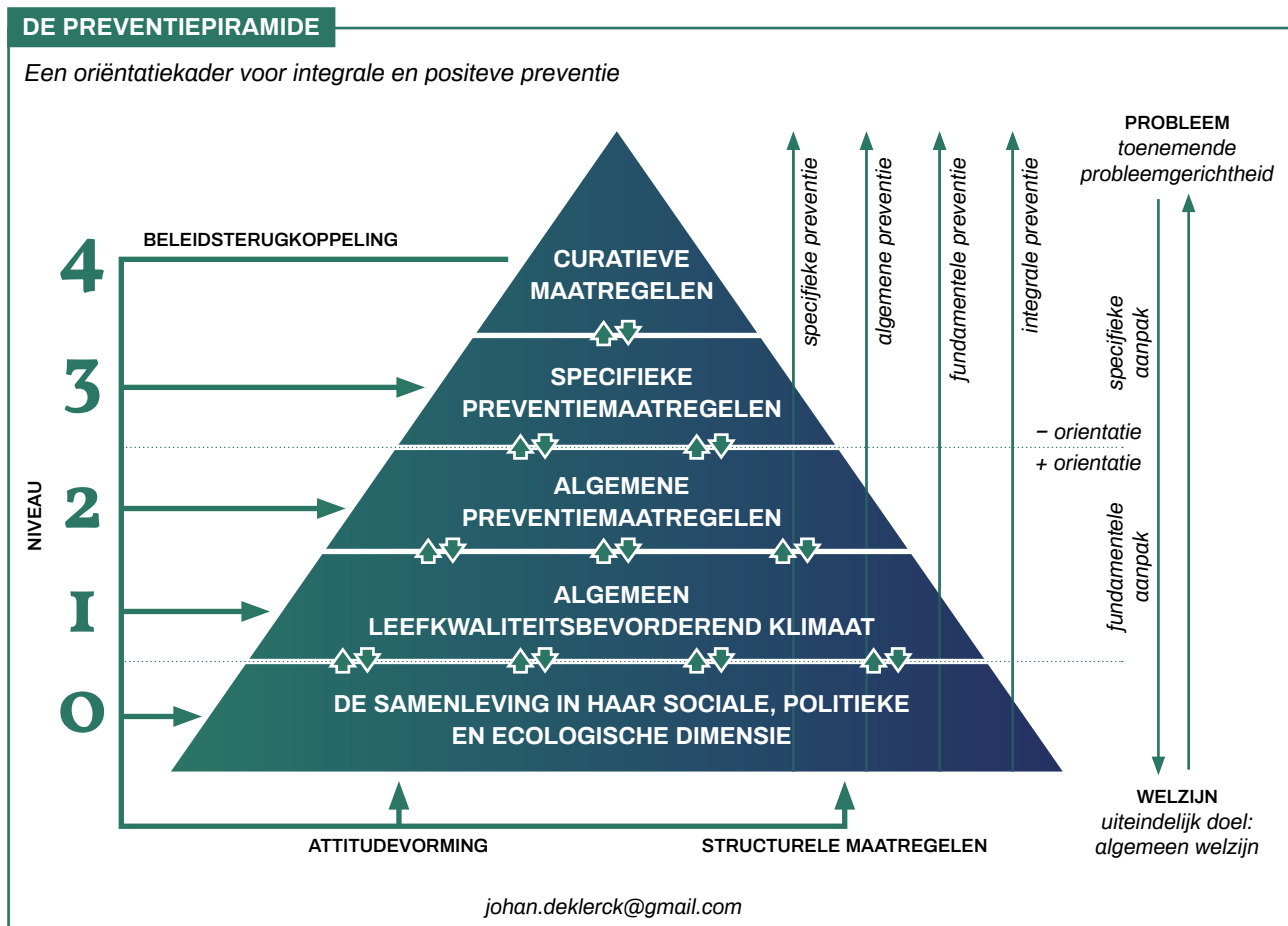
Die piramide helpt beleidsmakers, organisaties en preventiewerkers bij het uitwerken van een positief en integraal preventiebeleid. Het kader biedt een nuttig instrument voor scholen die problematische conflicten en polarisatie proactief willen voorkomen en willen werken aan het creëren van een open, meerstemmig en geweldloos schoolklimaat. Bij de bespreking van de preventiepiramide in dit hoofdstuk passen we de voorbeelden meteen toe op het onderwerp van deze handreiking: beleidsmatig omgaan met conflicten en polarisatie.

De preventiepiramide legt de klemtoon ten eerste op **een open en positief schoolklimaat**. Preventieve acties en maatregelen zijn niet alleen negatief georiënteerd (d.w.z. met een focus op het probleem). Belangrijk is een preventiebeleid met vooral positief georiënteerde maatregelen, gericht op een open en meerstemmig schoolklimaat.

De preventiepiramide is ten tweede gericht op **integraal preventiebeleid**. Dat betekent dat de piramide acties op verschillende niveaus van preventie behelst: van fundamenteel en positief tot probleemgericht. Het betekent ook dat het basisklimaat van de school in het model geïntegreerd wordt en dat preventief beleid volgens Deklerck niet los gezien kan worden van de maatschappelijke context. Door van fundamentele preventie de basis van preventiebeleid te maken, wil Johan Deklerck vermijden dat we ons beperken tot het blussen van allerlei brandjes. Zo kunnen we de preventiepiramide ook linken aan een schoolbrede benadering, waarin een eenzijdige focus op het aanpakken van incidenten wordt ingeruild voor een integrale benadering waarin het schoolklimaat centraal staat.

De preventiepiramide maakt het mogelijk om verschillende acties en maatregelen met betrekking tot het voorkomen van schadelijke conflicten en polarisatie, en het werken aan een open en meerstemmig schoolklimaat, op een systematische manier te ordenen binnen het preventieveld. Dat doet Deklerck door vier niveaus te onderscheiden waarop preventieve acties en maatregelen gesitueerd kunnen worden.

Niveau 0:

Conflicten en polarisatie in scholen ontstaan niet in het luchtledige. Ze komen voort uit bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Die spelen zich ook af in de lokale leefomgeving van jongeren. Op sommige zaken heb je als lokaal bestuur weinig vat, zoals sociaaleconomische en demografische trends op macroniveau of dynamieken online. Op andere zaken kan je meer invloed uitoefenen, zoals de infrastructuur (pleinen en straten), de kracht van het lokale jeugdwerk, de rol die de politie opneemt, enzovoort. Als lokaal bestuur speel je in de lokale omgeving van scholen en jongeren dus een belangrijke rol. Daarom is het zo belangrijk dat je als lokaal bestuur actief inzet op een open, meerstemmige en verbindende samenleving.

Niveau 1

Op **niveau 1** situeert Deklerck acties en maatregelen die gericht zijn op de bevordering van het algemene schoolklimaat en een goede schoolorganisatie. Doel is een positieve betrokkenheid op het schoolleven te bevorderen bij alle betrokkenen, van leerkrachten en ondersteunend personeel tot leerlingen. Sleutelbegrippen op dit niveau zijn meerstemmigheid, openheid en geweldloosheid. Maatregelen en acties zijn positief georiënteerd. Ze hebben een intrinsieke waarde omdat ze de openheid en de meerstemmigheid in de school versterken. Deklerck spreekt op dit niveau ook over *fundamentele preventie*: we gaan ervan uit dat het werken aan een open en geweldloos schoolklimaat – een waarde op zich – ook tot gevolg zal hebben dat conflicten en polarisatie zich minder op een problematische of schadelijke manier zullen manifesteren. Preventie op dit niveau is indirect: de preventieve nevenwerking van maatregelen is belangrijk, maar niet het prioritair doel. De eerste doelstelling is het bevorderen van een goed schoolklimaat. Acties en maatregelen op dit niveau vertrekken, kortom, niet van een probleemformulering: het gaat niet over het aanpakken van problematische vormen van conflict en polarisatie, maar om het creëren van een open, meerstemmig en geweldloos schoolklimaat, waarin meningsverschillen op een positieve manier gehanteerd worden.

- bevordering van het algemene schoolklimaat
- fundamentele en indirecte preventie

Niveau 2

Op **niveau 2** situeert Deklerck *algemene preventiemaatregelen*. Hier gaat het over acties en maatregelen die vertrekken van de ervaring of detectie van een probleem, bijvoorbeeld opkomende tegenstellingen en spanningen op school. Ingrepen op dit niveau spelen rechtstreeks in op een specifiek probleem, dat men wil voorkomen of begrenzen. Leerkrachten ervaren bijvoorbeeld dat een bepaald onderwerp tot frictie zou kunnen leiden, of groepen leerlingen beginnen afstand van elkaar te nemen of zelfs afkeer voor elkaar te ontwikkelen. Dergelijke problemen - in dit geval mogelijke conflicten en polarisatie - worden op dit niveau op een positieve manier benaderd. Ondanks de intentie om een probleem te voorkomen of tegen te gaan, zijn de antwoorden, maatregelen en acties steeds op een niet-probleemgerichte manier geformuleerd.

Wanneer de spanningen tussen groepen leerlingen toenemen, kiest de school er bijvoorbeeld voor om te werken rond positieve identiteitsontwikkeling, positieve samenwerking ondanks tegenstellingen, en het versterken van een open schoolklimaat. Wanneer een bepaalde kwestie heter en controversiëler lijkt te worden, kiezen leerkrachten ervoor om te werken op het vergroten van de vaardigheid om op een constructieve manier om te gaan met meningsverschillen. Het controversiële onderwerp in kwestie hoeft daarbij niet ter sprake te komen. Op dit niveau draait het volgens Deklerck om directe preventie (maatregelen spelen in op een bepaald probleem), maar de preventieve acties zijn niet gericht op het probleem zelf, maar wel op het schoolklimaat. Problemen worden dus aangepakt door de schoolbrede benadering te versterken.

- aanpakken van een probleem door acties gericht op het schoolklimaat
- directe preventie

Niveau 3

Op **niveau 3** van de preventiepiramide situeren we *specifieke preventiemaatregelen*. Preventieve acties en maatregelen op dit niveau spelen (net als op niveau 2) in op een bepaald probleem, maar de maatregelen richten zich direct op het probleem zelf. Risico- of probleemsituaties worden direct aangepakt. Een politiek thema dat de gemoederen begint te beroeren en tot een explosie zou kunnen leiden, wordt besproken in de klas en er worden groepsprojecten opgestart rond het thema; of leerlingen en doelgroepen worden gecoacht in specifieke trajecten. Ook op dit niveau is de preventie direct: een probleem wordt aangepakt, dit keer door acties die specifiek op het probleem gericht zijn.

- aanpakken van een probleem door acties gericht op het probleem
- directe preventie

Niveau 4

Op **niveau 4** worden *curatieve maatregelen* genomen. Het onheil is geschied; een conflict en polarisatie zijn op een problematische of schadelijke manier uitgebarsten. Een klasgesprek over een controversieel thema is ontploft, een twist over een gevoelig onderwerp heeft tot een vechtpartij op de speelplaats geleid, groepen leerlingen keren zich op een vijandige manier van elkaar af, een groep ouders tekent heftig verzet aan tegen het doceren van een bepaald lesplan.

Het gaat er nu om het problematische conflict en de schadelijke polarisatie zo goed mogelijk te beperken door te de-escaleren en te ontmijnen. De aanpak richt zich dus op de onmiddellijke stopzetting van de problematische situatie of het incident. Dat kan bijvoorbeeld door leerlingen uit de klas te zetten, tussen te komen bij vechtpartijen, en bemiddelingstrajecten op te starten.

Tegelijk probeert men bij interventies ook te denken aan het herstel van de relaties en het behoud of de reparatie van de samenlevingskwaliteit in de school. Het idee is dat curatieve maatregelen niet alleen de-escaleren of sanctioneren, maar ook dat de betrokkenen een beter inzicht krijgen in het conflict en de polarisatie, en actief betrokken worden bij het herstel van de relaties. Idealiter worden uit het incident ook lessen getrokken om gelijkaardige situaties in de toekomst te voorkomen.

In die zin zijn acties en maatregelen op dit niveau ook preventief, maar op een indirecte manier. De onmiddellijke doelstelling van de maatregelen is een goede hantering van het probleem en het voorkomen van erger door een zo snel mogelijke en goede afhandeling. Maar door te werken aan herstel en lessen te trekken voor de toekomst kunnen maatregelen indirect ook preventief werken.

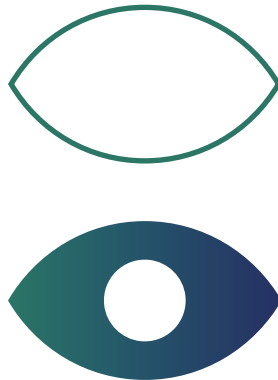
- onmiddellijk aanpakken en stopzetten van een problematische situatie
- Indirecte preventie

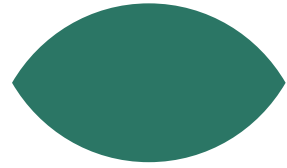
What's in it for you?

Wat hebben scholen en lokale besturen te winnen bij de bovenvermelde denk-kaders en handelingsschema's?

1. De verbreding van het perspectief dat zowel de schoolbrede benadering als de preventiepiramide vooropstellen, vormt een belangrijke meerwaarde. Inzetten op de bevordering van een open en meerstemmig schoolklimaat biedt meer kansen op duurzaam beleid dan louter brandjes blussen. Niettemin biedt het opduiken van zo'n brandjes vaak wel de ingang voor lokale besturen om scholen te adviseren om een breder beleid op te zetten.
2. Wanneer incidenten zich voordoen, kunnen lokale besturen deze denkkaders hanteren om scholen te sensibiliseren voor het belang van een brede aanpak van problematische conflicten en polarisatie. Vaak worden problemen doorgeschoven naar bepaalde functies zoals de leerlingenbegeleiding of ontbreekt het aan beleidsvoerend vermogen in de school.
3. Vormingen en trainingen worden vaak druk bijgewoond door de reeds 'overtuigden'. Een schoolbrede benadering en de preventiepiramide wijzen erop dat het beter werkt wanneer alle handen in de school aan de ploeg geslagen worden. Een integrale benadering is performanter dan 'het laten oplossen door de leerkracht levensbeschouwing'. Er zijn uiteraard scholen die nu al schoolbreed werken. In deze scholen begon men met het trainen van een kleine groep leerkrachten en leerlingenbegeleiders in conflicthanterings- en depolarisatiestrategieën. Van die groep zit er altijd iemand in de klassenraadgroepen. Zo wordt deze manier van werken verspreid.
4. Crisissen en problematische conflicten blijken vaak ook een aanleiding om diepgaandere, school-overstijgende vormen van samenwerking op te zetten. Dat is zinvol omdat men een sterke mobiliteit vaststelt bij leerlingen die op lokaal niveau een rol spelen in het ontbranden van heftige conflicten. Met de leerlingen verhuizen de crisissen ook van school naar school. De multidisciplinaire aanpak van de schoolbrede benadering en de preventiepiramide is nuttig in het licht van de complexe uitdaging waarvoor lokale besturen zich geplaatst weten, met name het aanpakken van tegenstellingen en spanningen die niet alleen in scholen maar ook breder in de gemeente leven.

De schoolbrede benadering rond de preventie van problematische conflicten en polarisatie gaat ook gepaard met enkele obstakels, onduidelijkheden en aandachtspunten.

Dit zijn obstakels, zowel bij scholen als bij lokaal bestuur:

- Scholen kampen met een overbelasting wat het takenpakket betreft, zeker ook inzake de zorgproblematiek. Er is een tekort aan leerkrachten. Tegelijk wordt wel opgemerkt dat scholen die schoolbreed werken, minder geconfronteerd worden met fel uitslaande branden.
- Taal vormt regelmatig een obstakel in contacten met ouders. Wanneer men voor preventief beleid en schoolbreed werken ook ouders wil betrekken, is dit een obstakel om rekening mee te houden.
- Scholen staan soms in een concurrentiële verhouding tot elkaar. Dit kan een obstakel vormen wanneer een lokaal bestuur verschillende scholen in de stad of gemeente wil betrekken bij een breed preventief beleid.
- Schoolbesturen tonen zich soms weigerachtig om discussies over beladen thema's aan te gaan. Als voorbeeld wordt het dragen van de hoofddoek genoemd. Anderzijds zijn er ook schoolbesturen die het schoolbreed werken net faciliteren en aanmoedigen.
- Meer algemeen lijkt men in sommige scholen soms te vertrekken van het idee dat zolang het niet brandt, men beter niet gaat blazen. Deze houding kan samenhangen met een tunnelvisie op het niveau van het schoolmanagement, waarbij alle problemen afzonderlijk aangepakt worden en er weinig energie is om breder te werken. Met betrekking tot thema's als conflict en polarisatie verwacht de school dan dat het onderwijsnet of de koepel inspiratie of werkmateriaal aanlevert.

Dit zijn mogelijke onduidelijkheden en aandachtspunten:

- Wat is de precieze rolverdeling van een schoolbreed en integraal preventiebeleid op lokaal niveau? Wat volgen de scholen zelf op en waarvoor kunnen ze naar lokale partners kijken, zoals de politie en het lokaal bestuur? Welke lokale partners worden betrokken bij de multidisciplinaire aanpak? Welke rol spelen de ouders?
- Eigenlijk is een schoolbrede aanpak nodig van de kleuterschool tot het laatste jaar secundair onderwijs, mét ouderparticipatie. Ook hier stelt zich de vraag waar de precieze verantwoordelijkheden liggen en hoe de rolverdelingen worden ingevuld?
- De opstart van schoolbreed werken rond conflict en polarisatie vergt veel tijd. Het is belangrijk de nieuwe benadering en de mogelijke resultaten ervan goed door te spreken met alle betrokken partijen, zowel binnen de school en het schoolbestuur als binnen het lokaal bestuur.
- Bij signalisatie van problemen met conflicten en polarisatie blijken er binnen scholen uiteenlopende visies te bestaan. Wat voor de ene een problematische polarisatie is, is dat niet voor de andere. Deze verschillen in interpretatie lijken samen te hangen met een gebrek aan voldoende kennis over het onderwerp. Deze situatie kan leiden tot onduidelijkheid in de aanpak van problematische situaties.
- Professionalisering rond deze problematiek is dus essentieel, zowel wat de leerkrachten als de schoolleiders betreft. Maar het is belangrijk om professionalisering niet als een eenmalige inspanning te zien, maar als een structureel ingebed onderdeel van het schoolbeleid.

2. Handelen in de praktijk

Scholen ondersteunen in de aanpak van conflict en polarisatie

In dit deel gaan we in op de praktijk. We vatten de resultaten samen van de collectieve denkoefeningen tijdens de hackaton. We volgen hiervoor de structuur van de Deklercks preventiepiramide:

1. Ten eerste gaan we dieper in op hoe lokale besturen scholen kunnen ondersteunen wanneer conflicten en polarisatie tot een uitbarsting hebben geleid. Dit is het **curatieve niveau** op de preventiepiramide.
2. Ten tweede staan we stil bij de rol van lokale besturen in het geval scholen ervaren dat conflict en polarisatie heviger worden en mogelijk tot problemen zouden kunnen leiden. Op de preventiepiramide zijn dit de niveaus van de **specifieke en de algemene preventie**.
3. Tot slot brengen we in kaart hoe lokale besturen scholen kunnen bijstaan met acties en maatregelen die gericht zijn op de bevordering van een open, meerstemmig en gewelddoos schoolklimaat. Dit is het niveau van de **fundamentele preventie**.

1. Eerste hulp bij incidenten

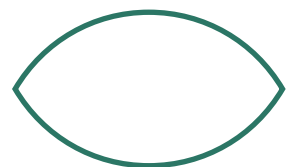
Het eerste scenario gaat over situaties waarin tegenstellingen en spanningen in een school (of in meerdere scholen) tot een heftige uitbarsting leiden. Dat kan gaan over een klasgesprek over een controversieel thema dat ontploft, een twist over een gevoelig onderwerp die tot een vechtpartij op de speelplaats leidt, groepen leerlingen die zich op een vijandige manier tegen elkaar keren, of een groep ouders die heftig protesteren tegen een bepaald lespakket. Het lokaal bestuur kan hierbij betrokken raken omdat de school bijstand of advies vraagt, of omdat het bestuur – bijvoorbeeld via de politiediensten – zelf een reden ziet om de school te benaderen of te interveniëren.

1.1. Aanspreek- en meldingspunten

Een belangrijk aandachtspunt is de communicatie tussen scholen en het lokaal bestuur. Scholen moeten weten bij wie ze lokaal terecht kunnen. Op dit ogenblik bestaan er veel aanspreekpunten rond verschillende, aan elkaar gelieerde thema's, zoals polarisatie en diversiteit, waardoor het voor scholen niet altijd vanzelfsprekend is om door de bomen het bos nog te zien. Dat geldt ook voor het contact met de politie: scholen vragen zich soms af welke rol de politie kan spelen zonder meteen repressief op te treden, maar bijvoorbeeld mee een rol op te nemen in preventief beleid.

Zeker bij acute incidenten is duidelijkheid essentieel, want dan moet snel en doortastend gehandeld worden. Een vaste aanspreekpersoon binnen het lokaal bestuur kan de school begeleiden tijdens én na het incident, tenzij in de loop van het proces beslist wordt de regierol elders onder te brengen. Die begeleiding kan gaan over probleemverheldering (wat zijn de oorzaken, is dit een losstaand incident of zien we een systematiek?), het faciliteren van gesprekken tussen de betrokkenen, het organiseren van een multidisciplinair overleg en – bij ernstige feiten zoals geweld of extremisme – het inschakelen van politie of LIVC-R. Hieronder gaan we dieper in op concrete acties en maatregelen waarmee het lokaal bestuur scholen kan ondersteunen in geval van een problematisch incident.

Tot slot spelen ook de toon en woordkeuze van medewerkers van lokale besturen een belangrijke rol in de communicatie met scholen. Taal stuurt mee de aanpak: noem je iets een probleem, of vertrek je vanuit een meer preventieve aanpak? Om dit in te schatten, is de preventiepiramide een nuttig instrument.

1.2. Concrete actieschema's

Lokale besturen kunnen scholen op verschillende manieren ondersteunen wanneer zich een problematisch incident voordoet. In wat volgt reiken we op basis van de resultaten van de hackathon concrete actieschema's aan, telkens met een korte omschrijving van de aard van de maatregel, mogelijke obstakels en verwachte meerwaarde.

Ernst van het incident

Een eerste belangrijke richtingwijzer om concrete acties te bepalen is natuurlijk de ernst van het incident. Als je als lokaal bestuur signalen opvangt dat leerkrachten in de gemeente worstelen met gesprekken over bepaalde thema's, kan je doorverwijzen naar concrete technieken of vormingen of naar de expertenpool van de Vlaamse overheid.⁸ Bij ernstige incidenten, bijvoorbeeld wanneer geweld dreigt of wanneer het conflict zich deels in de publieke ruimte afspeelt, zoals heftig ouderprotest aan de schoolpoort, moet je als lokaal bestuur soms zelf interveniëren. Een trefzekere analyse en probleemverheldering is dan van groot belang. Gaat het om een conflict en polarisatie, of veeleer om pestgedrag, een diversiteitsvraagstuk, een samenlevingsproblematiek, criminaliteit,...?

Actie 1

Faciliteren van vraagverheldering en probleemanalyse

Een effectieve interventie in problematische situaties begint bij een helder beeld van het probleem. Als lokaal bestuur ondersteun je de school om hun hulpvraag scherp te stellen. Vervolgens probeer je, in nauw overleg met de school, de situatie zo nauwkeurig mogelijk in kaart te brengen. Denk- en analysekaders, zoals de bevattelijke handreiking **Stappenplan maatschappelijke spanningen op school** van het Agentschap Integratie en Inburgering kunnen helpen bij een gestructureerde analyse.⁹ Ten slotte is het nuttig om alle betrokkenen bij het incident, zoals de medewerkers van de school, de leerlingen en de ouders, te identificeren en op te lijsten.

Mogelijke obstakels: een te geringe connectie tussen school en bestuur, terughoudendheid of zelfs weigering om in gesprek te gaan.

Winsten van deze actie: je ondersteunt en ontzorgt de school op een moeilijk ogenblik; je bevordert de samenwerking tussen school en lokaal bestuur; je waarborgt een eenduidig beleid en de daarbij horende perceptie bij ouders en leerlingen dat school en bestuur op eenzelfde lijn staan.

⁸ <https://www.vlaanderen.be/radicalisering-en-polarisatie/projecten/expertenpool-gewelddadige-radicalisering-extremisme>

⁹ [Stappenplan maatschappelijke spanningen op school](#)

Actie 2**Ondersteuning bij het opstellen van een crisiscommunicatieplan**

Het lokaal bestuur kan de school actief bijstaan in het opstellen en uitvoeren van een (crisis-)communicatieplan. Een goed communicatieplan helpt om conflicten beheersbaar te houden, desinformatie tegen te gaan, verbindende communicatie te versterken, en de kwaliteit van de relaties tussen de betrokkenen te verbeteren. Een goede communicatie kan bijdragen aan de-escalatie van het conflict en vermijdt dat de schadelijke polarisatie verder oploopt.

Een adequaat plan omvat onder meer:

- Een scherpe definitie van doelgroepen en communicatiekanalen, zowel intern als extern
- Heldere aanspreekpunten in de school, het lokaal bestuur en bij de verschillende partners
- Afspraken over het verzamelen en analyseren van concrete feiten tijdens een crisis, zodat de feitelijkheid van de verdere communicatie gewaarborgd kan worden
- Aandacht voor verbindende communicatie
- Het in kaart brengen van de korte- en langetermijneffecten van het incident en een gepaste respons
- Curatieve maatregelen bepalen om het conflict en de polarisatie te hanteren, met duiding van het waarom

Actie 3**Faciliteren van overleg en bemiddeling**

Een lokaal bestuur kan actief ondersteunen door overleg te faciliteren. Dit kan tussen de betrokkenen bij het conflict (als dat wenselijk is), maar ook tussen verschillende partners op lokaal niveau, zoals het bestuur, de politie, de school, het CLB, de sportdiensten en sportverenigingen, jeugdbewegingen, enz. Als er gewelddadige radicalisering in het spel lijkt te zijn, kan de LIVC-R ingeschakeld worden.

Winsten van deze actie: eenduidige communicatie, heldere afspraken, een neutrale setting voor het overleg (tenzij er duidelijk een politieke lading is of het bestuur geen onpartijdige partner is), en een grotere collectieve impact.

Mogelijke obstakels: partijen die niet aan tafel willen gaan, het in haast vergeten van een betrokken partij en het nemen van acties die de zaak verder doen escaleren.

In sommige gevallen zijn overleg en bemiddeling niet de beste opties en zelfs contraproductief. Dat kan het geval zijn wanneer de vijandige polarisatie vooral identiteitsgebonden is, wanneer sommige partijen zich opwerpen als woordvoerders van een hele groep maar er vooral op uit zijn om de zaken nog verder op de spits te drijven, of wanneer de bemiddeling ondanks tal van pogingen de conflictenergie alleen maar vergroot. In die gevallen is het raadzaam de focus en het onderwerp van de acties en maatregelen te verleggen, bijvoorbeeld door te werken met doelgroepen die niet bij de polarisatie betrokken zijn en de aandacht te richten op het bredere klimaat in de school en de wijk (zie hieronder).

Actie 4

De politie inschakelen

Wanneer de veiligheid in het gedrang komt of de wet wordt overtreden, is het nodig de politie aan te spreken. De politie heeft zeker een rol te spelen wanneer het incident zich van de school naar de straat verschuift en er vechtpartijen dreigen uit te breken of al uitgebroken zijn. De politie kan schooloverstijgende tendensen detecteren, gericht patrouilleren of toezicht houden en indien nodig mensen doorverwijzen naar de sociale diensten of een proces-verbaal opstellen. Mogelijke maatregelen die in samenwerking met de politie genomen kunnen worden, zijn alcoholverbod, plaatsverbod en eventueel identiteitscontroles bij 'moeilijke' plaatsen, bijvoorbeeld in de stationsomgeving.

Het is wel belangrijk om bij de besluitvorming over acties en maatregelen als lokaal bestuur rekening te houden met de mogelijke negatieve effecten van repressief optreden. Een probleem kan zich immers verplaatsen naar andere gebieden waar geen verbod geldt.

Daarom is het raadzaam om repressieve maatregelen te combineren met sociale en positief georiënteerde acties, zoals het toeleiden van jongeren naar organisaties die op een duurzame manier met hen aan de slag gaan, of het voorzien van terreinen en ontmoetingsplekken waar jongeren samen kunnen komen en waarvoor ze zelf verantwoordelijkheid kunnen opnemen.

Actie 5

Nazorg en herstel

Zoals Johan Deklerck suggereert, is het tijdens het uitwerken van curatieve acties en maatregelen belangrijk om ook al te denken aan de langere termijn. Hoe je als lokaal bestuur omgaat met concrete gevallen van problematische conflicten en polarisatie heeft effecten voor de toekomst. Als je erin slaagt incidenten op een positieve manier te de-escaleren en te hanteren, komt dat de leefkwaliteit in de school en de wijk ten goede. In die zin, stelt Deklerck, kan curatief optreden indirect ook preventieve effecten hebben. In dat licht is het ook belangrijk dat je als lokaal bestuur de school attent maakt op en eventueel ondersteunt bij het uitwerken van een nazorgtraject.

Dat kan op verschillende manieren:

- Als lokaal bestuur eventueel zelf optreden als bemiddelaar bij herstelgesprekken of een herstelbemiddelaar aanleveren
- De school bijstaan in het evalueren van de reactie op het incident, zodat lessen getrokken kunnen worden voor acties in de toekomst.
- De school bijstaan in het ontwikkelen van een plan om het vertrouwen bij ouders en leerlingen te herstellen

Indien er GAS-boetes werden uitgeschreven ten gevolge van het incident, voorziet de wet in de mogelijkheid van een bemiddelingstraject.

2. Preventie van problematische conflicten en polarisatie

2.1. Wel- of niet-probleemgericht

Hoe kan je schadelijke conflicten en polarisatie voorkomen, terwijl je blijft werken aan een open en meerstemmig schoolklimaat? Tijdens de hackathon gingen deelnemers aan de slag met deze vraag, met een bijzondere focus op de ondersteunende rol van lokale besturen bij opkomende spanningen. Het gaat hier dus om groeiende tegenstellingen en spanningen die nog niet tot een heftige botsing of vijandige strijd hebben geleid, maar waarvan scholen inschatten dat die eventueel tot problemen kunnen leiden. Leerkrachten ervaren bijvoorbeeld dat bepaalde onderwerpen moeilijk liggen in hun klas; groepen leerlingen nemen afstand van elkaar; of men ervaart dat er onrust ontstaat bij groepen ouders.

De preventiepiramide van Johan Deklerck biedt twee invalshoeken:

- Specifieke preventie: acties en maatregelen spelen rechtstreeks in op het risico of het probleem. Denk bijvoorbeeld aan het coachen van doelgroepen om controversiële thema's bespreekbaar te maken in de klas of in projecten - op het moment dat het nog niet te heet is.
- Algemene preventie: acties dienen om een probleem op te lossen, maar ze zijn niet-probleemgericht. Zo kunnen scholen toenemende spanningen aanpakken door te werken rond positieve identiteitsontwikkeling, coöperatieve groepsdynamieken of het versterken van een open en meerstemmig schoolklimaat.

2.2. Probleemgerichte preventie

Een lokaal bestuur kan onder meer deze specifieke - probleemgerichte - acties ondernemen om scholen te ondersteunen:

Actie 1

Training en vorming

Lokale besturen kunnen scholen helpen bij het organiseren of financieren van vormen voor leerkrachten, leerlingen of brugfiguren. Denk aan omstaandertrainingen, vormen in geweldbeheersing, opleidingen in omgaan met problematische conflicten en polarisatie ... In Vlaanderen zijn er vandaag verschillende expertisecentra die dit soort vormen aanbieden, zoals de organisaties in de expertenpool 'gewelddadige radicalisering en extremisme' van de Vlaamse overheid (Ceapire, Textgain, Solentra, CAW, Netwerk Islamexperten)¹⁰, KLIQ vzw (het advies- en vormingscentrum van çavaria dat werkt rond gender- en seksuele diversiteit)¹¹ of Arktos vzw (Arktos is een Vlaams expertisecentrum voor kinderen en jongeren van 6 tot 25 jaar in kwetsbare situaties en personen met een beperking voor wie de aansluiting op school, werk en samenleving minder evident blijkt).¹²

¹⁰ <https://www.vlaanderen.be/radicalisering-en-polarisatie/projecten/expertenpool-gewelddadige-radicalisering-extremisme>

¹¹ <https://kliqvzw.be/>

¹² <https://arktos.be>

Winsten van deze actie: leerkrachten en leerlingen versterken hun vaardigheden om op een geweldloze manier met conflicten en polarisatie om te gaan; de externe blik van een expert-organisatie biedt de school een nieuwe invalshoek.

Mogelijke obstakels: de tijd en energie die vormingen vragen; de kostprijs; weerstand omdat de school haar goede naam wil beschermen of zich niet gevisieerd wil weten; de moeilijkheid om een adequate keuze te maken in het aanbod aan expert-organisaties; de uitdaging om de inzichten van de vorming duurzaam en structureel te verankeren in het schoolbeleid.

Actie 2

Opnemen van een regierol en faciliteren van denk- en besluitvormingsprocessen

Het lokaal bestuur kan een regierol opnemen door scholen te koppelen aan experts die denk- en besluitvormingsprocessen begeleiden. Die zijn bedoeld om de school te versterken in het omgaan met een specifiek probleem van conflict en polarisatie. Denk bijvoorbeeld aan aanpassingen aan het schoolreglement, een nieuw beleid rond contact met ouders en leerlingen aan de schoolpoort, of het beginnen werken met de PDCA (Plan, Do, Check, Act)-methodiek.

Winsten van deze actie: het versterken van een systematische aanpak van problemen (en zo een grotere kans op verduurzaming van schoolbeleid); het feit dat externe facilitering minder vrijblijvend is, een groter draagvlak voor de aanpak van bepaalde problemen door co-creatie, professionalisering, en het aanpakken van situaties vanuit verschillende perspectieven.

Mogelijke obstakels: een foutieve probleemanalyse (of de afwezigheid ervan) waardoor de actie doelgerichtheid mist; gebrek aan tijd; andere prioriteiten; de perceptie van het directieteam dat hun autonomie bedreigd wordt.

Actie 3

Monitoring van online dynamieken

Problematische conflicten en polarisatie kondigen zich vaak aan op online platformen. Voor leerkrachten en scholen is het allesbehalve vanzelfsprekend om deze dynamieken op te volgen. Lokale besturen kunnen scholen bijstaan door met hen te delen wat ze zelf op online platformen monitoren, verzamelen en capteren. Ze kunnen daarvoor beroep doen op verschillende partners en systemen, zoals deDuider van Textgain¹³, de lokale politie, jeugdwerkers, straathoekwerkers en brugfiguren in de gemeente, ... De uitwisseling van dit soort informatie maakt best structureel deel uit van een flankerend onderwijsbeleid, bijvoorbeeld via het LOP. Daarnaast kan het lokaal bestuur middelen voorzien om sleutelfiguren te vormen over het herkennen van online signalen van racisme, extremisme of gewelddadige radicalisering. Textgain biedt hier bijvoorbeeld een uitgebreid vormingspakket over aan.

¹³ <https://www.textgain.com/>

Actie 4

Sensibiliseringscampagnes

Gerichte campagnes in scholen kunnen bewustzijn creëren. Voorbeelden zijn acties rond online haatspraak of grensoverschrijdend gedrag, zoals #moeidu van de lokale politie Sint-Niklaas. Dit werkt het best als het lokaal bestuur samenwerkt met inwoners of schoolgaande jongeren uit de gemeente.

Mogelijk obstakel: groei van het probleem omdat het door de campagne aandacht kreeg; een stigma voor de locatie waar de campagne uitgerold wordt.

Actie 5

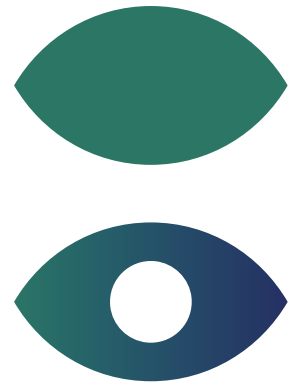
Ingrepen in de openbare ruimte

Als het probleem zich niet in de school zelf maar in de schoolomgeving situeert, kan het lokaal bestuur gerichte ingrepen in de publieke ruimte doen, schoolspotters in de wijk laten rondgaan, of aan de lokale politie vragen de aanwezigheid in de schoolomgeving op te schroeven. Ingrepen in de publieke ruimte kunnen zowel negatief als positief georiënteerd zijn, zoals het wegnemen of bijplaatsen van zitbanken in de schoolomgeving. Een straat waar drie scholen gevestigd zijn kan, indien mogelijk in het kader van het verkeersplan, afgesloten en van straatmeubilair voorzien worden. Andere mogelijke ingrepen zijn het voorzien van hangplekken, skateplekken en andere sportplaatsen. In al deze gevallen is het zinvol om als lokaal bestuur in dialoog te gaan met de jongeren.

Actie 6

Opstellen van een crisisplan

In het geval dat tegenstellingen en spanningen ernstig toenemen en men een explosie vreest, kan het nuttig zijn om op voorhand een crisisplan uit te werken, in samenwerking met onderwijspartners in de gemeente (zie ook hierboven). Zo zorg je ervoor dat de crisis op een gestructureerde en doordachte manier aangepakt kan worden. Een crisisplan voorziet verschillende stappen, zoals het analyseren van het probleem en het in kaart brengen van betrokkenen en partners. Het voordeel van een crisisplan, is dat je voorbereid de crisis ingaat en het in volle turbulentie houvast biedt.

2.3. Preventieve acties gericht op versterken open schoolklimaat

De preventiepiramide van Johan Deklerck maakt duidelijk dat je opkomende problematische conflicten en polarisatie niet alleen kan voorkomen door te handelen op het probleem zelf. Je kan ook proactief aan de slag door algemene preventieve maatregelen te nemen. Dat houdt in dat je je niet op het probleem richt, maar inzet op de versterking van een open, meerstemmig en geweldloos schoolklimaat.

Hoewel je rechtstreeks wil ingrijpen op het probleem formuleer je de antwoorden, maatregelen en acties op een niet-probleemgerichte manier.

Actie 1

Het organiseren van een lerend netwerk

In een lerend netwerk worden partners van verschillende organisaties samengebracht om vanuit een gemeenschappelijk belang met elkaar uit te wisselen. Als lokaal bestuur kan je multidisciplinaire overlegtafels organiseren waar scholen, stadsdiensten, jeugddiensten en politie samenkomen om ervaringen en kennis uit te wisselen rond de problematiek van conflicten en polarisatie. Zo'n overlegtafels maken het ook mogelijk om snel signalen en tendensen op te pikken vanuit verschillende invalshoeken, zodat je gericht beleid kan ontwikkelen. Bovendien wordt de drempel om samen te werken lager en kan het lokale vormingsaanbod ontwikkeld worden op maat van de partners in het netwerk. Belangrijk in de lokale onderwijscontext is dat lerende netwerken netoverschrijdend werken.

Het kan tijdrovend zijn om alle partners mee te krijgen, zeker in het licht van de overbelaste taakpakketten. Een externe trekker, aangeworven door het lokaal bestuur, kan soms de ruimte vrijmaken die scholen niet hebben. Om de impact van zo'n netwerk te vergroten kan je werken op basis van het collectief impactmodel.

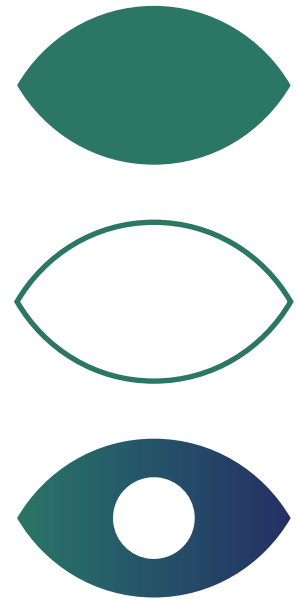
Actie 2

Het versterken van een diversiteitsbeleid op school

Als lokaal bestuur kan je de scholen in je stad of gemeente bijstaan in het ontwikkelen van een gedragen diversiteitsbeleid, bijvoorbeeld door relevante data aan te leveren, de beginsituatie mee in kaart te brengen, diversiteitsbarometers zoals de gevalideerde diversiteitsscreening (DISCO) van het Steunpunt Diversiteit en Leren aan te reiken, en hen te ondersteunen bij de monitoring en de opvolging achteraf. Concreet kan je scholen ook ondersteunen met kaders die de bewustwording van het schoolteam vergroten, hen ondersteunen bij hun visieontwikkeling, en hen naar methodes en werkvormen toeleiden.

Winsten van deze actie: de school kan voortbouwen op bestaande expertise en moet niet alles zelf doen; men werkt aan structurele verankering en duurzaamheid; scholen kunnen zich inschakelen in een breder netwerk van lokale onderwijsinstellingen. Bovendien bestaat hier al veel materiaal rond, zoals Demoklap van Atlas Antwerpen¹⁴ en de toolbox OpenBlik van het Agentschap Integratie en Inburgering.¹⁵

Actie 3

Aanstellen van brugfiguren en opbouwwerkers

Brugfiguren en opbouwwerkers zorgen voor een laagdrempelige aanpak en een vlotte toeleiding van leerlingen en ouders naar diensten en organisaties die hen kunnen versterken in verschillende vaardigheden, zoals huiswerkbegeleiding en sportverenigingen. Ze kunnen ook een proactieve rol opnemen als de tegenstellingen en spanningen toenemen. Als lokaal bestuur kan je hier een regierol opnemen, onder meer door, in samenwerking met alle betrokken partners, een kader uit te werken voor zo'n netwerk van professionele of vrijwillige brugfiguren en opbouwwerkers. Dat kader voorziet onder meer in heldere omschrijvingen van profielen, rollen, taakstellingen, verwachtingen en competenties. De regierol behelst bijvoorbeeld ook zaken als het zorgen voor adequate vormingen en trainingen voor de brugfiguren, het afspreken van indicatoren om te bepalen welke scholen beroep kunnen doen op brugfiguren, en het in kaart brengen van goede voorbeelden van praktijken.¹⁶

Mogelijke obstakels: een gebrek aan middelen en het feit dat concrete winsten niet altijd zichtbaar zijn op korte termijn.

Winsten van deze actie: een directe toegang tot scholen, zicht op drempels bij leerlingen en ouders om een goed ondersteuningsaanbod te vinden, meer inzicht in de reële noden en behoeften in specifieke wijken en bij specifieke groepen.

¹⁴ <https://www.atlas-antwerpen.be/nl/professionals/ondersteunend-materiaal/demoklap-goed-samenleven-in-een-superdiverse-school>

¹⁵ <https://www.integratie-inburgering.be/nl/openblik/openblik>

¹⁶ Zie bijvoorbeeld <https://stad.gent/nl/onderwijscentrum-gent/partnerschap-schoolgezin/trajectbrugfiguren>

Actie 4**Organiseren van schooloverstijgende projecten**

Vanuit hun grote engagement in vrijetijdsorganisaties ontmoeten jongeren van dezelfde lokale context elkaar regelmatig. Maar in schoolverband komen jongeren uit verschillende scholen zelden met elkaar in contact. Om die verbondenheid tussen jongeren te vergroten, kan je als lokaal bestuur schooloverstijgende projecten stimuleren. Dat kan bijvoorbeeld wanneer je signalen opvangt dat de tegenstellingen en spanningen toenemen in verschillende scholen in je gemeente. In dergelijke schooloverstijgende projecten nemen de partners verschillende rollen op. Terwijl de leerkrachten bijvoorbeeld hun leerlingen voorbereiden met inhoudelijke lessen over het thema en hen de nodige vaardigheden aanleren, zorgt de stad voor coaches die de dialoog tussen leerlingen van verschillende scholen faciliteren op een slotmoment. Een mogelijk thema is 'wat betekent het om jong te zijn in deze stad?'. Schooloverstijgende projecten kunnen ook heel lokaal en kleinschalig opgezet worden, bijvoorbeeld door vier scholen in één wijk te laten samenwerken.

Een voorbeeld van een schooloverstijgend project is de A1000 die in Antwerpse scholen georganiseerd werd.¹⁷

Winsten van deze actie: werken aan de eindtermen burgerschap en dialoog; een vergroot politiek bewustzijn bij jongeren; voorkomen van problematische conflicten en polarisatie.

Mogelijke obstakels: risico op escalatie door de nochtans preventief bedoelde actie; perceptie van een politieke agenda door de actieve deelname van het lokaal bestuur; tijdsgebrek waardoor scholen niet kunnen participeren.

¹⁷ <https://www.hetpaleis.be/nl/pQGOGSK/a1000-jongerentop>

Actie 5

Ondersteuningsaanbod structureren

Lokale besturen hebben vaak al een uitgebreid ondersteuningsaanbod voor scholen rond zaken als schooluitval, spijbelen of kansarmoede.... Maar dat aanbod is meestal versnipperd over verschillende gemeentelijke diensten, waardoor scholen hun weg niet altijd vinden. Door het aanbod te structureren en overzichtelijk te maken, kan je als lokaal bestuur scholen ontzorgen wanneer ze op zoek zijn naar passende antwoorden op tegenstellingen en spanningen in hun school. Als het nodig en mogelijk is, kan het lokaal bestuur het bestaande aanbod ook uitbreiden.

Voorbeeld: Stad Antwerpen bundelde vormingen, trainingen en projecten in een toegankelijke databank¹⁸.

Wat helpt?

- Een heldere communicatie over wie wat doet binnen de gemeente
- Visualisaties of flow charts die de taakverdeling duidelijk ontsluiten per thema of taak
- Een centraal aanspreekpunt of digitale toegangspoort voor scholen

Winsten van deze actie: Efficiëntere samenwerking, minder overlap, duidelijke taakverdeling, en meer zicht op waar samenwerking al sterk is en waar nog bruggen nodig zijn.

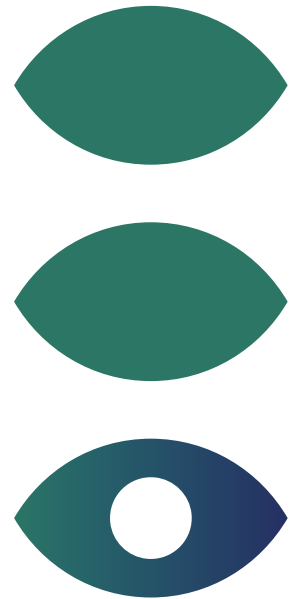

Mogelijke obstakels: beperkte middelen bij het lokaal bestuur, te weinig gedragenheid binnen de gemeentelijke administratie en het gebrek aan een voortgezette en structurele opvolging van het ondersteuningsaanbod voor scholen.

Actie 6

Optimaliseren van de schoolomgeving

Voor jongeren is de publieke ruimte hun 'derde' plek, een plaats naast thuis en school waar ze kunnen samenzijn, tot rust kunnen komen en zichzelf zijn. Toch heerst vaak een negatief beeld van dat 'rondhangen': jongeren worden weggeduwd uit de publieke ruimte, veel zaken zijn betalend geworden. Het lokaal bestuur kan hier een verschil maken door die ruimte af te stemmen op de verwachtingen en gedragspatronen van verschillende groepen, zoals kinderen en gezinnen, senioren, en natuurlijk ook jongeren. Dat vraagt meer dan speeltuinen en fit-o-meters: denk ook aan bankjes, skateplekken, goede verlichting, voldoende groen, vuilnisbakken en peukzuilen. Dat kan in de schoolomgeving gebeuren, maar ook op andere ontmoetingsplekken, zoals stationspleinen, markten, jeugthuizen,... Wanneer op deze plekken ook 'pleinmakers' (opbouwwerkers, brugfiguren, schoolspotters) aanwezig zijn, kan je sociale cohesie en vertrouwen bevorderen.

¹⁸ <https://www.antwerpen.be/info/ondersteuningsaanbod-polarisatie-leerlingen-secundair-onderwijs>

Actie 7**Beleid rond toegankelijke sport en cultuur**

Een gebrek aan zinvolle vrijetijdsaanbod kan spanningen veroorzaken of versterken. Als lokaal bestuur kan je hier actief op inzetten met een laagdrempelig sport- en cultuuraanbod op maat van jongeren.

Voorbeelden:

- sport en spel over de middag
- toeleiding naar naschoolse activiteiten
- samenwerkingen met sportclubs, jeugthuizen, kunst- en muziekscholen, academies, ... Roeselare, Izegem, Hooglede, Arktos en Groep Intro richtten bijvoorbeeld samen een boksacademie op. Jongeren kunnen er gratis sporten, begeleid door sport- en sociale coaches.

Scholen zijn in dit soort projecten een belangrijke partner: zij kunnen het aanbod bekendmaken bij jongeren en hen toeleiden.

Winsten van deze actie: jongeren voelen zich beter in hun vel en bouwen een netwerk op; als lokaal bestuur krijg je meer voeling met hun leefwereld. Dat maakt het makkelijker om spanningen vroeg te detecteren en gepast te reageren.

Mogelijke obstakels: financiering, tijd en de structurele verankering van lopende projecten.

3. Werken aan meerstemmige en geweldloze scholen

Tot hertoe ging deze handreiking over hoe je als lokaal bestuur scholen kan ondersteunen bij acute crisissituaties of toenemende spanningen. Maar duurzame preventie begint al veel vroeger.

In zijn model van de preventiepiramide onderscheidt Johan Deklerck daarom nog een fundamenteeler niveau uit: het werken aan het algemeen schoolklimaat en een goede schoolorganisatie. De doelstelling hier is dat leerkrachten, ondersteunend personeel en leerlingen positief betrokken raken op het schoolleven. Dat sluit aan bij de **schoolbrede benadering**: alle lagen van de schoolgemeenschap werken samen aan een open, meerstemmig en geweldloos klimaat. Maatregelen en acties zijn dus positief georiënteerd. Ze willen meerstemmigheid en openheid versterken – niet omdat er een probleem is, maar omdat dit op zichzelf waardevol is. Maar uiteraard hebben ze ook een **preventief effect**: ze maken de school weerbaarder tegen spanningen en polarisatie.

Tijdens de hackathon merkte iemand op:

“Als lokaal bestuur word je er vaak bij gehaald als het brandt, maar hoe kan je toekomstgericht werken rond het bredere thema polarisatie? Elk jaar is het wel iets anders, dus we moeten opbouwen”.

Wie als lokaal bestuur alleen inzet op crisisbeheer, blijft enkel brandjes blussen. Hoe meer we echter werken op de meer algemene en fundamentele niveaus van de preventiepiramide, hoe minder brandjes zullen ontvlammen en hoe beter we die zullen kunnen hanteren wanneer ze toch uitbreken.

Werken aan dat fundamentele niveau, kan je als lokaal bestuur onder meer met deze acties:

Actie 1**Organiseren van een korte communicatielijn**

Een goed gestroomlijnde communicatie tussen school en lokaal bestuur maakt samenwerking efficiënter. Door binnen de gemeente één centraal aanspreekpunt voor scholen te voorzien, weet elke school meteen waar ze terecht kan - of het nu gaat over conflict en polarisatie, of over andere thema's. Dat aanspreekpunt moet niet alle antwoorden bieden, maar kan de scholen gericht doorverwijzen naar de juiste dienst of organisatie. Maak dit aanspreekpunt zichtbaar door het helder te communiceren op de website van de gemeente. Zorg ook voor heldere interne processen rond de werking van het aanspreekpunt.

Vervolgens kan je als lokaal bestuur de communicatie met je scholen versterken met structurele overlegstructuren. Vast overleg tussen de scholen, scholengroepen of onderwijsnetten en het lokaal bestuur, eventueel aangevuld met vertegenwoordigers van de CLB's biedt ruimte om wederzijdse behoeften te bespreken, projecten af te stemmen en het flankerend onderwijsbeleid toe te lichten. Zo groeit het vertrouwen én de effectiviteit van de samenwerking.

Actie 2**Faciliteren van kennisdeling**

Er gebeurt in Vlaanderen heel wat rond het werken aan een meerstemmig en open schoolklimaat, zowel op landelijk als op lokaal niveau, zowel door scholen als door tal van vzw's en overheidsorganisaties. Als lokaal bestuur speel je een verbindende rol door scholen samen te brengen in overlegstructuren en lerende netwerken. Daar kunnen scholen hun beleid rond een open en gewelddoos schoolklimaat toelichten, dat op elkaar afstemmen, goede praktijken uitwisselen en elkaar zo inspireren. Het is zinvol om naast directieleden ook leerkrachten te betrekken. Zij delen dezelfde lokale context en uitdagingen, maar komen elkaar niet zo vaak tegen. Door hen met elkaar in contact te brengen, kunnen ze ervaringen delen en van elkaar leren.

Wie er ook bij de overlegplatformen betrokken wordt, structurele vormen van overleg helpen om het isolement van scholen te doorbreken. Veel scholen kampen met dezelfde problemen, uitdagingen of behoeften, maar vinden niet altijd de weg naar andere scholen. Door scholen uit verschillende netten in de gemeente samen te brengen, bouw je aan een sterk lokaal netwerk dat inzet op samenwerking, kennisdeling en wederzijdse ondersteuning.

Actie 3

Scholen begeleiden naar meer representatieve schoolteams

Een meerstemmig schoolklimaat begint bij een divers en representatief leerkrachtenteam. De motivatie, het welbevinden en de schoolprestaties van leerlingen kunnen stijgen wanneer ze zich kunnen herkennen in hun leerkrachten. Personeelsbeleid is een bevoegdheid van scholen en netten. Toch kunnen lokale besturen het thema mee op de agenda zetten. In overlegplatformen kunnen ze het belang van representativiteit bespreekbaar maken, scholen toeleiden naar vormingen en tools rond inclusief werven, en expertise aanreiken over diversiteitsbeleid.

Actie 4

Ouderbetrokkenheid versterken

Ouders vormen een belangrijke schakel bij een open en meerstemmig schoolklimaat, maar in de praktijk blijkt het vaak moeilijk om hen structureel te betrekken. Drempels als taal of tijdsgebrek bij de ouders maken het moeilijk. Het lokaal bestuur kan een verschil maken door bijvoorbeeld:

- middelen te voorzien voor een tolkenpool die - binnen duidelijke afspraken over taalbeleid - ondersteunt bij contacten met ouders.
- ouders toe te leiden naar het gemeentelijk aanbod Nederlands voor anderstaligen
- een werking te organiseren met onderwijsambassadeurs in verschillende gemeenschappen
- (in verschillende talen) vormingen te organiseren voor ouders, bijv. over sociale media of schermtijd
- ouderparticipatie te versterken door scholen te informeren over mentorprogramma's, vrijwilligers op school en begeleiders tijdens uitstappen
- professionals (bijv. Huis van het Kind) te stimuleren om ouderbetrokkenheid bij de school mee te nemen in hun gesprekken en trajecten

Meer betrokken ouders betekent sterkere verbindingen tussen gezin en school, betere doorverwijzing en meer vertrouwen in onderwijs en welzijnspartners, wat dan leidt tot meer kansen op succes en welbevinden voor leerlingen. Op zich staat het lokaal bestuur vrij ver van de ouders af, dus de impact van deze acties is niet altijd direct, maar wél essentieel.

Actie 5**Uitwerken van een subsidiereglement**

Lokale besturen werken vaak met subsidiereglementen en projectoproepen om lokale organisaties te ondersteunen bij het opzetten van projecten of ontwikkelen van beleid. Met gerichte subsidies voor initiatieven die bijdragen aan een open, meerstemmig en geweldloos schoolklimaat, zouden scholen bijvoorbeeld budget kunnen aanvragen voor trainingen van leerkrachten of burgerschapsprojecten met leerlingen.

Wanneer je als lokaal bestuur bij het ontwikkelen van een subsidiereglement rekening houdt met de preventiepiramide hou je je blik tegelijk open en breed. Door specifieke projectoproepen te koppelen aan de verschillende niveaus van de piramide, kan je de precieze doelstellingen goed definiëren. Hou bij het uitdenken van projectoproepen zeker ook de Vlaamse onderwijsdoelen voor ogen.

Zo moeten scholen niet alles zelf doen, maar kunnen ze met projectgeld externe hulp inroepen, hun netwerk uitbreiden, nieuwe werkvormen leren kennen en waardevolle inspiratie opdoen. Wel blijft het belangrijk oog te hebben voor de draagkracht van scholen: een school kan door zware taaklast en heftige uitdagingen zo overbelast zijn dat het te veel wordt om nog extra projecten op te zetten.

Actie 6**Contact en ontmoeting creëren tussen jongeren en professionals**

Jongeren en professionals zoals politie en hulpverleners kennen elkaar vaak niet. Dat kan wantrouwen en misverstanden versterken, langs beide kanten. Lokale besturen kunnen scholen helpen om die kloof te overbruggen.

Dat kan door ontmoetingen op te zetten waarin jongeren en professionals elkaar in een veilige context leren kennen. Denk aan gesprekken, workshops of gezamenlijke activiteiten. Een voorbeeld is het project *Jong Geweld* in Leuven, waar jongeren, jeugdwerkers en politie samenwerken rond wederzijds begrip en respect.¹⁹ En ook het Agentschap Integratie en Inburgering heeft voor lokale besturen een toolkit en een checklist uitgewerkt rond 'verbinden en ontmoeten'.²⁰

Dergelijke ontmoetingen versterken het netwerk rond de school, maken de lokale samenleving tastbaar voor jongeren, en helpen spanningen voorkomen of ontmijnen.

¹⁹ <https://pers.leuven.be/leuvens-project-jong-geweld-brengt-jeugd-en-politie-dichter-bij-elkaar-4d0c1e>

²⁰ <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:9e85afcf-076b-4db6-979a-60057f1911c4>

Actie 7

Onderwijs actief erkenning geven

Lokale besturen kunnen veel betekenen door scholen en leerkrachten zichtbaar te waarderen. Een simpele maar krachtige manier is het organiseren van een *Dag van de Leerkracht*, waar je hen in de bloemetjes zet. Ook een onderwijs-nieuwsbrief waarin je goede praktijken uit lokale scholen deelt, werkt verbindend én inspirerend.

Via storytelling – denk aan korte video's, artikels of sociale media – kan je leerkrachten en scholen in beeld brengen en zo een positieve beeldvorming rond onderwijs versterken. Geef in die communicatie expliciet aandacht aan scholen die inzetten op een open, meerstemmig en geweldloos klimaat.

Die erkenning doet ertoe. Ze verhoogt het moreel in scholen, versterkt het vertrouwen tussen scholen en beleid, en maakt zichtbaar hoe belangrijk onderwijs is in het weefsel van de gemeente.

Besluit: het belang van lokaal beleid

Conflicten en polarisatie in scholen ontstaan niet in een vacuüm. Ze zijn verweven met bredere maatschappelijke ontwikkelingen en de lokale leefomgeving van jongeren. Juist daarom is het zo belangrijk dat ook het lokaal bestuur actief inzet op een open, meerstemmige en verbindende samenleving.

Uit de voorbeelden en acties hierboven blijkt dat een lokaal bestuur veel hefboomen in handen heeft: van acute ondersteuning bij spanningen in scholen, over preventieve samenwerking via overleg en kennisdeling, tot structurele maatregelen zoals subsidiereglementen en het versterken van ouderbetrokkenheid.

Ook als onderste laag in de preventiepiramide speelt het lokaal beleid een sleutelrol. De wijk, de gemeente of de stad vormen mee de voedingsbodem voor het schoolklimaat. Een lokaal bestuur kan op dit niveau:

- actief een verbindend discours hanteren ten aanzien van jongeren en diversiteit;
- via omgevingsanalyses zicht krijgen op noden en kansen, en zo beleidsprioriteiten scherp stellen;
- een positieve beeldvorming rond burgerschap en meerstemmigheid versterken in communicatie en publieke ruimte;
- lobbyen bij lokale en bovenlokale actoren om gedeelde verantwoordelijkheid en steun te organiseren;
- data verzamelen en analyseren om gericht en onderbouwd beleid te voeren.

Door als betrouwbare partner op te treden in lokale netwerken rond onderwijs, jeugd, welzijn en veiligheid, kan het lokaal bestuur structureel bijdragen aan scholen waar ruimte is voor verschil én verbinding. Meerstemmigheid begint lokaal.

Hannah Arendt Instituut
Zoutwerf 5,
2800 Mechelen

